
Az európai összetartozás és különállás svájci története

André Holenstein (1959), a Berni Egyetem Történeti Intézetének az igazgatója elsősorban Svájc kora újkori történetének a specialistája. Számos korábbi munkája transznacionális megközelítésben tárgyalta a kora újkori hatalmi politika európai és svájci történetét. 2014-ben megjelent monográfiája összefoglalja tudományos kutatási eredményeit, és azokat egy új történelmi szemlélet megalapozásának céljával, szélesebb körű ismeretterjesztési igénnyel tárja mind a tudományos szakma, mind a történelem iránt érdeklődő olvasók elé. A globalizáció és az európai egységfolyamatok társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális kihívásai nyomán keletkezett, úgynevezett modernkori identitásfélélmek feldolgozásához a szerző véleménye szerint elengedhetetlen a korunk feltételeinek jobban megfelelő új történelemszemlélet elsajátítása.

Svájc történetének transznacionális igényű tárgyalását, a nemzeti szempontú történelemszemlélet újragondolását indokolják a szerző olvasatában azok a folyamatok, amelyek nincsenek tekintettel a nemzeti határokra – ilyen módon sem az állami hatalomra, sem pedig a svájci identitás egyik alapkövére, a svájci semlegességre. A svájci identitás elbizonytalanodását jól illusztrálják az 1989 óta egyre gyakrabban megfogalmazott új kérdések. Új válaszokat kell adnia Svájcnak például arra, hogy ki ellen kell megvédenie a szabadságot, amikor szomszédságában vagy közelében már nincsenek totalitárius államok. Kivel szemben kell semlegességet tanúsítania, amikor Európa nemzeti európai politikai közösségé szerveződnek? Hogyan értelmezhető Svájc gazdasági prosperitása, ha svájci cégek angol név alatt külföldön termelnek, és ott tesznek szert komoly bevételekre? Mi marad a háromnyelvű helvétizmusból, ha az angol nyelv lép a belső, nemzeti kommunikációban a német és francia nyelv helyébe az általános iskolákban?

Holenstein problémafelvetései mögött természetesen nem a múlt elvesztésének félelme áll, hanem a meggyőződés és érvelési igény a globális kihívások által diktált új feltételekhez történő alkalmazkodás mellett. A könyv elolvasása után ez a munka sokkal inkább tűnik védőbeszédnek Svájc és

Európa szoros összetartozása mellett, és ehhez kívánt a szerző történelmi alapot nyújtani. A jelen problémáit a szerző csupán alkalmként élte meg a téma exponálására, a mélyebb motivációt számára az a tudományos tapasztalatokon nyugvó felismerés diktálta, milyen ellentmondásosan, sokszor skizofrén módon alakult Svájc Európához és a világhoz való viszonya, holott létében és gazdaságában szorosan összefonódott környezetével, ezzel párhuzamosan azonban szellemiségében és mentalitásában mindig is különálló maradt. A szerző célja mégsem a múlt példáinak a jelen és jövő számára történő felkínálása volt, hanem a figyelem felhívása egy történelmi szemléletmód létjogosultságára, amely törekvés egyúttal felfogható a svájci politikusok és közszereplők Európa politikai vitájához nyújtott történelmi kommentáraként is. Az utóbbit nem utolsósorban az indokolja, hogy ahogyan Magyarországon, úgy Svájcban is egyre gyakrabban szembesülhet az általános „médiafogyasztó” a közéleti szereplők történelmi élelítésének, látószögének hiányával. A nyugat-európai történelmi munkák olvasásakor egyre gyakrabban tapasztalom, hogy mértékadó történészek megkerülhetetlennek tartják történelmi témájuk aktualitásának megalapozását különböző érvekkel. Holenstein számos érve mellett különösen érvényesnek tartom azt a gondolatát: „A történelmi látószög tudatosítja a viszonyok változásának állandóságát, és ösztönzőleg hat arra a mentális és kulturális készségre, amely a változás és átalakulás iránti kihívásokat *felvállalja*.” (14. o.)

Az európai összetartozás és különállás svájci története tehát eszköz Holenstein kezében annak a szemléletmódnak a mélyebb beágyazásához, amely a történelmi tradíciókra nem örök igazságok kifejeződéseként tekint, hanem azokat a történelmi folyamatok eredményeként látatja. Jól tudjuk, hogy az örök történelmi igazságok a diktatúrákban virágoznak, virágoztak. Holenstein alapvetően nem kínált új történelmi tényeket Svájcra. Újat adott azonban az összetartozás és különállás történelmi tényeinek kizárólagos vizsgálatával, a kölcsönhatások dinamikájának történelmi feltárásával, kizárva mindenféle történelmi igényű szembeállítást.

A svájci történelem egyik legmeghatározóbb hosszú távú történelmi jelensége a migráció. A svájci migráció legnagyobb társadalmi csoportját az idegen zsoldba szegődött katonák és katonatisztek alkották a XV. századtól kezdve. A francia forradalom koráig közel 36 ezer svájci katona szolgált az európai uralkodók hadseregeiben (32–40. o.). Kevésbé ismert, hogy a XVI. és XIX. század között létezett az iparos, kereskedő, pedagógus migráció is, ez persze történetileg kevésbé írható le tömegjelenségként. A civil munkamigráció rendkívül fragmentált területe a svájci történetírásnak, ezért kimondottan hasznosak azok a kötetben található táblázatok, amelyek elénk

tárják ezeket az adatokat, neveket. A tessini építészek, szobrászok, festők listája mellett (51. o.) megismerkedhetünk a külföldön tevékenykedő svájci művészek nevével (56–57. o.), az európai uralkodói udvarokban szolgáló svájci házitanítókkal (60–61. o.), valamint a Svájcban menedékjogot kapott befolyásos külföldiekkel (72–76. o.). Hosszú ideig a svájci kivándorlást a szegénységgel és a túlnépesedéssel magyarázták, ugyanakkor Holenstein a nagyvárosok munkaigényére és a keresletre történő reagálásra is felhívta a figyelmet, mint lehetséges okra.

Ami a kereskedelem, az árucserre szerepét illeti, erre úgy tekint a szerző, mint a svájci túlélés alapfeltételére. Egyik történeti példájában, Freiburg kanton és Franciaország kereskedelmi kapcsolatain keresztül mutatta be, milyen szoros gazdasági együttműködésben élt Svájc földrajzi környezetével (90. o.). Kitért továbbá a kereskedelmi infrastruktúrára, illetve a svájci állam kialakulásában elsősorú szereppel bíró svájci diplomáciára is.

A svájci identitás kialakításában elsődlegesen a külfölddel szembeni különállás, az idegenektől történő elhatárolódás történeti folyamatai domináltak. Ennek ellenére Holenstein aláhúzta, hogy az Esküszövetség idealizált összképe transznacionális kölcsönhatások eredménye. Szintén táblázatos, jól áttekinthető formában illusztrálta a szerző, hogyan váltak képessé a negatív külső társadalmi és kulturális vélemények pozitív értékekké történő átalakítására, átértelmezésére. Tegyük hozzá, ebben az esetben egy különösen sikeres svájci jelenségnek lehetünk a szemtanúi, egyben tanulságos a mód, ahogyan a külső kritikákat kihívásként és nem problémaként fogták fel a múlt századok folyamán. Jó példa erre a svájci identitás egyik alapkövének a semlegességnek a pozitív átértelmezése. A XVIII. és XIX. századi Európában ugyanis a svájci semlegességet gyakran a gyengeség és a gyávaság jeleként, a jó és a rossz közötti különbségtétel képtelenségeként értelmezték a külföldiek. Az ezzel szembeállított pozitív svájci semlegesség ezzel szemben azt hangsúlyozta, hogy a háború elleni kiállás morálisan magasabb rendű magatartás, a részrehajlás hiánya pedig lehetővé teszi a békeközvetítést, a béketeremtést. Holenstein érvelése szerint Svájc ezekkel a pozitív átértelmezésekkel tudta a másságát tartósan megalapozni, és így teremtett hidat a különböző kultúrájú országrészek között.

Holenstein történeti munkája egyébként remekül illeszkedik azon szellemi termékek sorába, amelyek Svájc legjobb szellemi exporttermékét alkotják, azaz az integrációs és államalkotó folyamatok történeti tudásbázisát alapozzák meg. Az Aargau kantonban több éve működő Demokrácia Központ tevékenysége már széles európai ismertségnek örvend ezen a téren. Mint magyar olvasó különösen fontosnak tartom a szerző azon téziséét, mi-

szerint hosszútávon elsősorban mindig a kis államok profitálnak a föderális és szupranacionális struktúrák révén. A Svájci Államszövetség kis kantonjainak története számos történeti adalékkal alapozza meg ezt a történeti állítást.

A transznacionális szempontok szintézisében a svájci történész úgy fogalmazott, ma az európai integráció kiszélesítése svájci tapasztalatok alapján zajlik. Ha elfogadjuk, hogy Európa svájciasításának vagyunk kortárs szemlélői, akkor nagy hasznunkra válhat az a történelmi tudás Svájcról, amelyről Holenstein oly meggyőző történettudományos elemzést tett le az asztalra. Svájc nemzeti identitásának sarokpontjai, a XIX. és XX. századi történészek által megalkotott föderalizmus története, a szuverenitás és a semlegesség története nemcsak az esküszövetségi államalkotás lineáris folyamataként, hanem a határokon átívelő, azaz transznacionális politikai, gazdasági és kulturális folyamatok kölcsönhatásaként is kielégítően értelmezhető.

Holenstein, André: *Mitten in Europa. Verflechtung und Abgrenzung in der Schweizer Geschichte.* (Európa közepén. Összefonódás és elhatárolódás a svájci történelemben.) Hier und Jetzt Verlag, Baden 2014. 285 o.

Gyarmati Enikő